

Наукова екскурсія професора Прахова

Ведучий рубрики **Микола МАНЬКО**, директор Державно-історико-культурного заповідника Острога

Сто сімдесят п'ять років тому – 4 (16) березня 1846 р. – у місті Мстиславль (Білорусь) народився визначний мистецтвознавець і археолог, художній критик, організатор мистецького життя **Адріян Прахов** (помер у віці 75 років у Ялті 1 (14) травня 1916 р.; похований у Києві). Його дружина і кілька поколінь їхніх нащадків служили справі збереження і примноження культурно-мистецьких цінностей українського народу – як музиканти, художники, мистецтвознавці, кінематографісти, а жінки з цього роду – і як музи й моделі великих митців. Недаремно у Києві є вулиця Сім'ї Прахових. З колишньою дружиною вника професора Прахова відомою кіноактрисою **Тетяною Праховою-Чорною** другим шлюбом був одружений класик української прози **Улас Самчук**. Один із українофобських сайтів із промовистою назвою «Україна. Ру» дуже «інтелігентно» і з дуже «тонким гумором» написав: «...Нині живучіє потомки Праховых отлично чувствуют себя в змалюваных кастрлях».

Адріян Прахов, закінчивши історико-філологічний факультет університету й Академію мистецтв у Санкт-Петербурзі, стажувався за кордоном, де вивчав античну архітектуру та археологію, реставраційну справу, а пізніше викладав історію мистецтв у своїх альма-матер. Як редактор художнього відділу столичного журналу «Пчела» він став автором одного з перших досліджень мистецької спадщини Тараса Шевченка. Україна, її історико-культурна спадщина, народне мистецтво й народні промисли завжди цікавили вченого, який для цього вивчив українську мову. Головною справою його життя з 1880 р. стало історико-археологічне дослідження давніх храмів Києва. Крім того, у Київському університеті він викладав історію мистецтв у 1887 – 1897 рр. Під його наглядом і керівництвом проводили розкриття фресок Кирилівської церкви, Софійського

собору, собору Михайлівського Золотоверхого монастиря. У 1885 р. Адріян Прахов очолив багаторічну роботу з розпису й оздоблення Володимирського собору у Києві. Сам він був автором проєктів усіх мармурових і бронзових робіт у храмі. Вважають, що з використаним сюжетів, мотивів, техніки робіт у Володимирському соборі пізніше був розписаний і інтер'єр монастиря Святої Трійці в Межиріччі під Острогом.

У 1886 р. (135 років тому) Адріян Прахов здійснив наукову екскурсію по Волині, архітектура й мистецтво якої його давно цікавили. Він провів архітектурно-археологічне дослідження Успенського (Мстиславського) собору XII ст. у Володимирі на Волині – свого часу головного храму цього краю. Учений розробив ціні рекомендації щодо його реставрації, які, на жаль, не були враховані при відбудові святині.

А нас найбільше цікавить той факт, що під час цієї своєї наукової екскурсії 1886 р. Адріян Прахов знайшов час, між іншим, відвідати Дерманський монастир і Новомалинський замок. При цьому він залишив фотографії та описи кількох старожитніх предметів, свідчення про які інше були б утрачені для наших сучасників. Наприклад, у Дермані Адріян Прахов сфотографував Євангеліє князя Костянтина Івановича Острозького, зробив його науковий опис, розшифрував текст дарчого запису у цій книзі, у якому перераховано пожертви князя (разом із дружиною Тетяною і сином Іллею) Дерманському Свято-Троїцькому монастирському храму у 1507 р. У підготовленому альбомі А. Прахов помістив також фото ще однієї пожертви

Костянтина Івановича Дерманського монастирю – чаші зі закріпленими на вигуклих гранях яблука самоцвітами.

В альбомі А. Прахова подано фото ще одного унікального предмета – фрагмента чаші з Новомалинського замку. За переказами, ця чаша належала князю Володимирі Мономаху, і з неї він причащався. Пізніше вона дісталася князям Четвертинським. Коли ті породичалися з Сосновськими, обидва роди розділили реліквію між собою. Четвертинським дісталася підставка разом із внутрішньою золоту частинною чаші, а Сосновським – срібний ковпак (зовнішня оболонка чаші), «осипаний» гранатами. Саме його сфотографував і описав А. Прахов під час свого приїзду в Новомалин 1886 р.

Тоді ж Адріян Прахов зробив фото французького gobelenu XVIII ст. з Новомалинського замку. Gobelen – це один із різновидів декоративно-ужиткового мистецтва, стінний безворсовий килим із сюжетною або орнаментною композицією.

Ні дерманські, ні новомалинські старожитності, сфотографовані й описані Адріаном Праховим, до наших днів не дійшли (принаймні, їхня доля невдома). Тож зараз ми маємо уявлення про них з альбому – наукового звіту 1886 р., примірник якого зберігається у музеї мистецтва Метрополітен (США).

При підготовці цього випуску рубрики використані матеріали й ілюстрації зі статті **Миколи Бендюка** «Дерманські вклади князя Костянтина Івановича Острозького та супутні пам'ятки в альбомі Адріяна Прахова» (із наукового збірника з історії Дермана і Мізоча).

Додамо, що відомий сучасний реконструктор книги **Валентин Колонтай** із майстерні «Форзац» за свідлиною Адріяна Прахова нещодавно виготовував копію сторінки з Дерманського Євангелія 1507 р. із мініатюрою євангеліста Марка. Цей експонат займає належне місце в Острозькому музею. Цікаво, що ім'я євангеліста Марка в дерманській книзі подано не в грецькій чи слов'янській вимові (Марк), а саме в українській (Марко).